

ličnost, koja posjeduje svoj živi psihološki i umjetnički profil. Književne vrste, stil i kompozicija, ne mogu jedno bez drugoga i jednako su podvrgnuti stalnoj promjeni. Svaki narodni stvaralac stvara svoj osobni izraz.

Autor je svoj stav primijenio ne samo u odnosu prema narodnoj priči i njezinu stvaraocu nego i prema nauci i učenjacima koji je proučavaju. Pošao je od korijena svoga naučnog shvaćanja. Našao ga je još u Achim von Arnimovu odvajanju od mišljenja Jakoba Grimma koji tvrdi da je usmena predaja kontinuirana i nepromjenljiva. Achim von Arnim misli, naime, da je podvrgnuta stalnoj promjeni. Zna se, kaže on, da kći ne pripovijeda na isti način kao njena majka od koje je priču preuzela.

Lo Nigro je na taj način proveo od kraja svoj kritički stav prihvaćajući ili odbijajući stavove preko pedeset učenjaka kojih je radove ispitao. On se nije složio ni s B. Croceom koji tvrdi da pojmovi kojima obilježujemo književne vrste ne govore ništa o vrijednosti djela. Takav Croceov stav isključuje psihološki i historijski momenat iz stvaranja i proučavanja narodne usmene predaje. Narod nije tu ni za to da samo konzervira i čuva priču pojedinca umjetnika, čak je kvari ili možda potpuno zaboravlja, kako to tvrdi Wesselsky. Narodne se priče ne mogu proučavati ni isključivo s funkcionalnoga stajališta. Usmena predaja nije baština primitivne kulture, ona je i djelo pojedinca, darovitoga, kulturnog, odjezični akt spoj subjektivnog i objektivnog, tradicije i invencije, mi bismo rekli, ličnog poznavaoa svoje sredine i svjesnoga svoje odgovornosti u umjetničkom poslu pripovijedanja. (Takva je, npr., i stara sicilijanska narodna pripovjedačica Giorgiona Vadalá, koja sa smiješkom pripovijeda o likovima iz svoje bajke i njihovim međusobnim odnosima. Njezina pripovjedačka praksa potvrđuje Lo Nigrovu teoriju da usmeno narodno stvaralaštvo nema karakter pasivnosti i mehaničnosti.) Umjetnost pripovijedanja, prema autorovu mišljenju, nije fantastična ni mistična, nego je rezultat strpljiva i dugotrajna odgoja ukusa, naravno uz pretpostavku da pripovjedač posjeduje pripovjedački dar.

Lo Nigro se, među ostalim, poziva i na B. Terracinija, prema kojemu je svaki a nastaje u historijskom i psihološkom procesu stvaranja.

Pisac pridaje veliku važnost uvažavanju varijanata jedne priče. Svaki narodni pripovjedač ima i svoj repertoar; otkriti ga, znači pronaći pripovjedačev duh i njegovu predilekciju. Treba, uz to, uzeti u obzir sve varijante jedne priče koje su i te kako važne ako želimo upoznati umjetnički oblik usmene predaje, ako želimo otkriti prostor i vrijeme u kojemu su nastale i u kojemu žive.

Bogatstvo radova koje je autor analizirao, citatâ, kritičkih osvrtâ i zaključaka, donesenih nepretenciozno, kao i ljubav prema stvaraocu i njegovu djelu uzdižu ovaj rad u bolje te vrste.

Lo Nigro je prikazao i razvoj talijanske narodne priče »Prove per scoprire il sesso della fanciulla travestita da uomo«. Išao je tragom njenim i njenih stvaralaca duž talijanskog poluotoka, a i čitavim Sredozemnim bazenom, u sadašnjost i u prošlost, tražeći njen pravi smisao.

Ispitujući djelo R. M. Dawkinsa »Modern Greek Folktales«, Oxford 1953, naišao je na prvazredno sistematsko istraživanje moderne grčke narodne priče na otocima, u kontinentalnoj Grčkoj i u Maloj Aziji. Lo Nigro misli da bi bio važan prilog nauci kad bi se provelo takvo istraživanje podrijetla narodne priče i na Apeninskom poluotoku, koji je važan za otkrivanje širenja kulture u srednjem Mediteranu.

Ferdinand Adelsberger

ALAN DUNDES, THE MORPHOLOGY OF NORTH AMERICAN INDIAN FOLKTALES. FF Communications No 195, Helsinki 1964, 135 str.

Studija Alana Dundesa ima višestruku vrednost. Ona prva sistematski ukazuje na postojanje ustaljene strukturne šeme severnoameričke indijanske pripovetke, sa metodske strane dopunjuje i usavršava morfološki prilaz narativnoj folklornoj građi i daje bogat pregled dosadašnjeg načina proučavanja pripovedaka u Americi. Težište Dundesovih interesovanja jest pojedinačna pripovetka kao celina, a ne niz pripovedaka jednog određenog kulturnog područja.

Mišljenju da severnoamerička indijanska pripovetka u odnosu na evropsku ne poseduje stabilnost forme niti obrasce u odvijanju radnje (Jacobs, Luomala, Foster, Coffin) — Dundes suprotstavlja pokušaje morfološke i tipološke analize u američkoj folkloristici (Otis Mason, J. R. Swanton; A. L. Kroeber, R. H. Lowie, F. Boas, G. Reichard, E. Gunter i drugi). Pri tom ističe da je ovim pokušajima nedostajala definicija odgovarajućih strukturnih jedinica, te i pored doprinosa koje su dali tipologiji američke pripovetke, nisu bili u stanju da obore teoriju o njenoj amorfnosti. Prema Dundesu, američka folkloristika je u stvari i danas ostala u suštini »atomistička«.

Alan Dundes postavlja strukturalni prilaz folkloru u okvire metoda formalizma, tj. strukturalizma u ostalim naukama. Pošto je dao izvrstan pregled ovih metodoloških strujanja u književnosti, istakao je i krupne promene u psihološkoj, antropološkoj i lingvističkoj teoriji. Od dela koja čisto strukturalnim načinom razmatraju folklornu građu posebno se zadržao na radovima Adolfa Stender—Petersena i Lévi—Straussa.

Delo V. Proppa o morfološkoj analizi bajke (Morfologija skazki, Lenjingrad 1928; engleski prevod 1958) za Dundesa je bilo od izuzetnog značenja. Proppova analitička šema otkriva da pripovetke na izgled sasvim različite sadržine mogu pripadati sa morfološkog gledišta istom strukturnom tipu. Propp definiše funkciju u bajci kao postupak nosioca radnje sa stanovišta značaja tog postupka za dalji tok pripovedanja. Apstraktne funkcije (nabraja ih trideset i jednu) mogu se izraziti samo mnoštvom konkretnih specifičnih akcija.

Razmatrajući značaj lingvističkih proučavanja za strukturalni prilaz folkloru, Dundes posebno ukazuje na radove Jakobsona, Bogatyreva i Sebeoka.

U svojoj analizi severnoameričke indijanske pripovetke Dundes upotunjuje Proppov metod morfološke analize izvesnim lingvističkim analogijama. Kao i Kenneth L. Pike, Dundes pozajmljuje iz lingvistike sistem izdvajanja fonetičkih i fonemičkih jedinica i modifikuje lingvističke termine *phon-etic* i *phon-emic*.

Pike izdvaja tri komponente koje se simultano preklapaju u svakoj strukturalnoj jedinici kao celini i naziva ih vidovima. Dundes se time koristi da bi definisao sastavne komponente Proppove funkcije, koje je Propp delimično uočio, ali nije bliže odredio. To su: 1. vid pojave (*feature mode*); 2. vid ispoljavanja (*manifestation mode*); 3. vid raspoređivanja (*distribution mode*). Konkretizovana pomoću ovih komponenta funkcija nanošenja zla (A-VIII) iz Proppove šeme izgledala bi ovako:

1. *vid pojave* obuhvatao bi uopšteno značenje funkcije i mogao bi se izraziti i samo kao zlo; 2. *vid ispoljavanja* sastojao bi se iz različitih elemenata koji alternativno konkretizuju datu funkciju: npr. zlotvor (zmaj ili ljudožder ili prosilac...) nanosi zlo (odnosi ili ubija ili rani...) neko lice (kćer ili sestru ili brata...); 3. *vid raspoređivanja* odnosio bi se na mesto funkcije A-VIII u okviru celine pripovetke, pošto se ona može pojaviti i na početku i posle ma koje od funkcija označenih u Proppovom sistemu.

Strukturalnoj jedinici vida pojave, koju Propp naziva funkcijom, Dundes daje Pikeov termin *emic motif*, skraćeno *motifem*. Ovim terminom zamenjuje Proppov naziv funkcije, da bi zatim primenom lingvističkih analogija uveo i termin *allomatif* za sve elemente koji u okviru vida ispoljavanja konkretizuju motifem u datom kontekstu. Termin *motifem* mogao bi se, po Dundesovom mišljenju, takođe zadržati, ali bi dobio i strukturalno značenje — obeležavajući elemente unutar *motifema*. Ako bismo to izrazili lingvističkom terminologijom, *allomatif* bi se odnosio prema *motifemu* kao *allophon* prema *phonemu* ili *allomorph* prema *morphemu*; *motifem* bi, pak, bio analogan drugim jedinicama kao što su *phon* i *morph*.

Dundes insistira na zadržavanju termina *motifem*, jer je već ustaljen u folkloristici i ostavlja mu, pored novoga, i staro značenje. To ilustruje primerom dvaju sadržinski različitih motiva koji u okviru jednog *motifema* strukturalno predstavljaju identičan *motifem*. (Npr. *motifem* o vili koja ukrade dete jer je izišlo iz zabranjenog prostora i *motifem* o čoveku koga odvuče životinja jer je prekršio zabranu, sa tačke gledišta nestrukturalnog sistema sasvim su različiti *motifemi*, ali su kao *emične* jedinice jednaki.)

Međutim, upotreba termina u dva sasvim različita smisla, utoliko pre što je motiv već davno postao jedinica sadržine, nosi u sebi opasnost od konfuznosti, pa bi terminološki trebalo naći drukčija rešenja.

Služeći se modifikovanim Proppovom metodom, Dundes daje morfološku analizu severnoameričke indijanske pripovetke. Definiše je kao »jedan ili više nizova motifema, ili strukturalno kao kombinaciju motifemskih obrazaca«.

Dundes zapaža da se funkcije ili motifemi u severnoameričkoj pripovetki pojavljuju prevashodno u parovima, i to mu je polazna tačka za stvaranje četiri osnovna tipa strukturalnih obrazaca. Prvi je jezgroviti dvomotifemski niz: oskudica / podmirenje (The Nuclear Two Motifeme Sequence: Lack / Lack Liquidated). Drugi je četvoromotifemski niz: zabrana / prekršaj (A Four Motifeme Sequence: Interdiction / Violation); treći, takođe četvoromotifemski niz: lukavstvo / prevara (Another Four Motifeme Sequence: Decent / Deception) i četvrti je kombinacija od šest motifema. (A Six Motifeme Combination).

U koncepciji ovih motifemskih obrazaca karakteristično je uprošćavanje u odnosu na Proppovu funkcionalnu šemu. Ovo uprošćavanje može se tumačiti samom prirodom pripovedačke građe, ali i time što Dundes izdvaja iz niza Proppovih funkcija samo one najbitnije za tok pripovedanja. Insistiranje na isključivo parnim funkcijama čini, međutim, da Dundes često mora da dopuni obrazac implicitnim motifemima (npr. želja devojke da se uda za nadljudsko biće jest *prekršaj*, jer se tradicionalno podrazumeva *zabrana* takve udaje). Motifemi koje izdvaja u stvari su funkcije zapleta i raspleta radnje, dok su izvesne spojne funkcije propuštene. To piscu omogućava da postigne potpunu ujednačenost vrednosti funkcija.

I Prva Dundesova šema predstavlja dvoepizodično kazivanje o tome kako je povratačen normalan red stvari na zemlji i sastoji se od dva motifema (funkcije). Osnovni su: oskudica / podmirenje oskudice. Ovakvu šemu Dundes ilustruje pričom o čudovištu koje oduzima vodu zemlji (L). Junak ubija čudovište, voda nadolazi (L/L). Kao što se može zapaziti, Dundes je propustio da označi spojnu funkciju — motifem ubijanja čudovišta.

Pored dva osnovna motifema oskudice i podmirenja oskudice, u ovom prvom strukturalnom tipu mogu se nalaziti i sporedni parovi motifema, kao što su zadatak / rešenje; zabrana / prekršaj; lukavstvo / prevara.

II Druga dva tipa predstavljaju četvoromotifemski niz. U jednom je osnovni par motifema zabrana / prekršaj i motifemi: posledica / izbegavanje posledice. Tako u jednoj priči ovakve šeme drozd odbija da opere svoje prljavo lice, strahujući da se nešto ne dogodi (zabrana). Ubede ga, pristane (prekršaj). Nastane potop (posledica). Štakor roni da iznese blato iz mora i načini brdo (pokušaj izbegavanja).

III U drugom tipu četvoromotifemske strukture osnovni je par motifema lukavstvo / prevara kao sredstvo za podmirenje oskudice (Lack / Deceit / Deception / Lack Liquidated). Jedan od primera ove strukture je priča o rakunu koji želi da pojede raka (L). Rakun se načini mrtav (Dct). Rak u to poveruje (Decept.). Rakun iznenada uhvati raka (L/L).

IV Četvrti tip je u stvari kombinacija prethodna tri skupa motifema. Američki orfejski mit predstavljen je ovim tipom: Čovek gubi ženu (L), ali je može dobiti (L/L) ukoliko ne prekrši zabranu (Int.). On je prekrši (Viol.) i ponovo gubi ženu (Cons.).

Karakteristično je zapažanje A. Dundesa da se ovi tipovi uvek završavaju objašnjenjem (explanatory motif). On ističe da je to »opšta karakteristika američkih indijanskih pripovedaka«. Nije li to i opšta karakteristika predanja? Tipovi Dundesovih obrazaca mogu se primeniti i na deo naših predanja.

I Predanje pod naslovom »Nenađani lijek« (Srpske narodne pripovetke V. Čajkanovića, 1927, str. 419) sasvim uspešno može ilustrovati prvi motifemski strukturalni obrazac koji pominje Dundes. Čovek se razboli, dugo boluje bez leka (L). Žena »nenađno opazi na trnu zmiiju gde visi, a niza nju mast kaplje. Ona uhvati u rganj one masti, zatim mu poli jelo« i on ozdravi (I/L — podmirenje oskudice).

II Prvi tip četvoromotifemske strukture može se takođe ilustrovati našom građom. U predanju »Bog je čoveka osudio da pati zarad jednog čoveka«, priča se kako su u staro vreme drva iz šume sama išla ljudima kući, »a čovek ide iza njih i tera ih štapom kao ovce«. Jednom čovek uzjaše drvo (prekršaj — Viol. Zabrana se podrazumeva). Bog ga prokune i od tada ljudi moraju da seku drva. (Posledica — Consequence), (Cajkanović, str. 444).

III Primer za drugi tip četvoromotifemske strukture može biti predanje o svraki i ljudskom tabanu. Đavoli utekli od Boga i odneli sunce na zemlju. (L — oskudica). Sv. Arandeo pošao na zemlju i sa carem đavolskim počeo da se nadmeće ko će dublje da zaroni u more. Đavo zaroni prvi i ostavi svraku da čuva sunce (lukavstvo — Dct.). Sv. Arandeo zaledi more (prevara — Decept.) da đavo ne može da iziđe, vrati sunce Bogu (podmirenje oskudice — L/L), (V. Karadžić, Život i običaji naroda srpskoga, 1957, str. 214).

IV Kombinaciju prethodna tri skupa motifema moguće je naći u mnogim našim predanjima. Takvog su tipa, npr., predanja o ženidbi vilom. Čovek poželi da se oženi (L), oženi se vilom (L/L). Ona zabrani da joj se protivureči (Int.). Svekrva je kori više puta (Viol. — ponavljanja, međutim, ne predstavljaju strukturne elemente). Vila pobegne (Consequ.). Muž odlazi da je pronađe (Attempt to escape), (M. Bošković-Stulli, Narodne pripovijetke, 1963, br. 124).

V Struktura opširnije i kompletnije pripovetke predstavlja slobodniju kombinaciju pomenutih motifema i ima više tokova radnje, obično dva. Dundes se, kao i Propp, bavi sredstvima proširivanja radnje, uočava mogućnosti asimilacije i dvostruku ulogu izvesnih motifema. Dundes ističe razlike između američkih i evropskih pripovedaka i insistira na »manjoj motifemskoj dubini« američkih. Strukturalna analiza severnoameričke indijanske pripovetke pokazuje, po njegovom mišljenju, da mit i pripovetka nisu strukturno različite vrste.

Ova razmatranja mogu biti od koristi i za predanja. Mada je teško govoriti o prirodi severnoameričke indijanske pripovetke na osnovu nekoliko desetina primera koje A. Dundes iznosi u svojoj knjizi, može se uočiti da ovi primeri imaju mnogo sličnosti sa predanjima, bar po našim kriterijima. Dundesova studija indirektno otkriva izvesne mogućnosti i za morfološku analizu predanja. Dundes ističe izuzetni značaj morfološke analize za problem uporednog proučavanja folklor. Istovetnost strukturnih obrazaca može, po njegovom mišljenju, najkraćim putem, i bez izučavanja genetskih veza, kao i izvan svake sižejne analize, da pokaže srodnost pojedinih vrsta folklor. Strukturalna analiza otkriva način akulturacije jedne pozajmljene, istorijski sasvim nepovezane pripovetke, na novome kulturnom području. Sižejna analiza tek naknadno dolazi da pokaže sklonost datog kulturnog područja prema pojedinim motivima. Oslanjajući se na V. Proppa, Dundes naročito naglašava i korisnost strukturalne analize za proučavanje društvene uloge folklor, kao i njegovog psihološkog i istorijskog porekla.

Nada Milošević

DONN V. HART, RIDDLES IN FILIPINO FOLKLORE. An Anthropological Analysis. Syracuse University Press, Syracuse 1964, 318 str.

D. V. Hart bavi se u svojoj studiji uglavnom narodnim zagonetkama. Pošto je ukazao na merila za njihovo razlikovanje od književnih, pisac je usvojio strukturalnu definiciju Georgesa i Dundesa po kojoj je zagonetka tradicionalni jezički izraz koji sadrži jedan ili više opisanih elemenata, tako da se dva moraju jedan drugom suprotstaviti; treba pogoditi odnos ovih elemenata. Podela zagonetaka na *neoprečne* (nonoppositional) — koje, bilo da su doslovne ili metaforične, nikad ne sadrže oprečne opisne elemente niti imaju vidljivu kontradikciju, i *oprečne* (oppositional) u kojima su opisani elementi suprotstavljeni — prirodno proizilazi iz ove definicije.

Ovim svojim delom D. V. Hart proširuje krug filipinskih hrišćanskih zagonetaka dosada nepoznatom i neproučenom kulturno-jezičkom grupom: Bisayan